

بررسی تطبیقی شرکت تک نفره در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان

محمد صقری *

سعید جوهر **

تاریخ دریافت: ۹۴/۵/۳ تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۸

چکیده

شرکت تک‌شریک، اصطلاحی نو در ادبیات حقوقی است و بدون آنکه در هیچ‌یک از قوانین موضوعه، نامی از آن برده شده باشد، تنها در تشکیل برخی از شرکت‌های چندشریکی توسط یک شخص در موارد منصوص و محدود، پیش‌بینی شده است. در کشورهای اتحادیه‌ی اروپا که سردمدار تشکیل این نوع شرکت‌ها به حساب می‌آیند در ابتدا نظرات موافق و مخالف زیادی در مورد این شکل نوین از فعالیت شرکتی وجود داشت که در نهایت منجر به ایجاد ساختار منسجم و قاعده‌مندی از چهارچوب شرکت تک‌شریک شد. در راستای انطباق با قواعد تجاری بین‌المللی، در ماده‌ی ۴۷۹ از لایحه‌ی تجارت ایران، مورخ ۱۳۹۱، تشکیل شرکت با مسؤلیت محدود، به صورت تک‌شریک پیش‌بینی شده است؛ اما نحوه‌ی تشکیل ابتدایی و موجودیت این شرکت به چه صورت است؟ ارکان سه‌گانه‌ی شرکت، در حالت تک‌شریک بودن، چه حالت ویژه‌ای پیدا می‌کند؟ جریان انحلال و تصفیه‌ی شرکت تک‌شریک چگونه است؟

واژگان کلیدی: عمل حقوقی یک‌طرفه، شرکت تک‌شریک، تأسیس، ارکان، انحلال.

* استادیار دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری (نویسنده مسؤل).

drmsaghri@yahoo.com

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق شرکت‌های تجاری دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

saeed.johar@yahoo.com

مقدمه

همسو با توسعه‌ی سریع تجارت و نیاز روزافزون به چرخش سرمایه، در اقتصاد هر کشوری شکل‌های نوینی از شرکت به وجود آمد تا زمینه‌ی ورود سرمایه‌های راکد به بخش اقتصاد را فراهم سازد. در این راستا، شرکت از مفهوم سنتی خود که توافقی بین دو یا چند شخص بود فراتر رفته و به عنوان یک سازمان حقوقی و اقتصادی بدان توجه گردیده است.^۱ اشخاص دارای تمکن مالی مناسب، از آنجاکه در شرکت‌های چندشریکی، با مشکلات مدیریتی به لحاظ کسب آرای حداکثری، افزودن شریک صوری برای رعایت حد نصاب‌های قانونی و تشریفات تشکیل مجامع روبه‌رو هستند، در شرکت تک‌شریک، فارغ از این محدودیت‌های قانونی، شرکتی را با یک شریک تأسیس می‌کنند و به فعالیت تجاری می‌پردازند.

شرکت تک‌شریک،^۲ تأسیسی حقوقی است که با اراده‌ی یک‌جانبه‌ی یک شخص دارای تمکن مالی مناسب ایجاد می‌شود و دارایی و اموال اختصاصی، ساختار ویژه و نظام حقوقی متفاوت با شرکت‌های چندشریکی دارد. در این نوع از شرکت، اراده‌ی یک شخص جایگزین اراده‌ی جمعی شده و بنگاه تجاری با اهداف و مقاصد مندرج در اساسنامه‌ی خود را دنبال می‌کند. شریک واحد و شرکت، دو شخصیت متمایز و جدا از یکدیگر دارند؛ بدین معنا که دارایی شخص واحد مؤسس، به دو جزء مجزا تفکیک شده و بخشی از آن به شخصیت حقوقی شرکت اختصاص می‌یابد؛ در واقع، شرکت بر اساس شکل نوینی از نظریه‌ی دارایی اختصاصی،^۳ اموال و دارایی اختصاص یافته و منفک از دارایی مؤسس واحد خود دارد. این تفکیک در دارایی، در زمان انحلال و یا ورشکستگی شرکت نمایان می‌شود. طلبکاران شرکت تک‌شریک، حقی خارج از اموال شرکت ندارند و شخصیت حقوقی شرکت، پناهگاهی برای تحدید مسؤلیت شریک واحد است. در یک تعریف خلاصه و مختصر می‌توان گفت که شرکت تک‌شریک، شرکتی در قالب سنتی

۱- سیداحمدی سجادی، سیدعلی؛ تحلیل شرکت از دیدگاه اقتصادی، مجله حقوق خصوصی دانشگاه تهران، پاییز

و زمستان ۱۳۸۷، شماره ۱۳، صص ۸۴-۸۵.

2- Company One man's(En)/ La Société Unipersonnelle(Fr).

3- Sole proprietorship(En)/ Patrimoine d'affectation(Fr).

شرکت‌های تجاری است که یک شریک حقیقی و یا حقوقی دارد.^۱ این گفته بدان معناست که مالکیت تمامی سهام این شرکت در دست یک شخص متمرکز شده است. به گفته‌ی آدم/اسمیت در کتاب «ثروت ملت‌ها»: «افراد، منافع شخصی خود را بیش از منافع جمعی می‌سنجند.»^۲ شرکت تک‌شریک، این استراتژی را به بهترین نحو فراهم آورده است و زمینه‌ی دستیابی حداکثری به سود فردی را فراهم می‌آورد.^۳

(۱) تشکیل و موجودیت شرکت تک‌شریک

سه حالت مختلف ممکن است باعث تشکیل و تأسیس شرکت تک‌شریک شود:

- (۱) تأسیس ابتدایی شرکت تک‌شریک.
- (۲) جمع شدن تمام سهام یا سهم‌الشرکه در دست یک شخص.
- (۳) تبدیل شرکت چندشریک به شرکت تک‌شریک.

۱-۱) تأسیس ابتدایی شرکت تک‌شریک

زمانی که شخص حقیقی و یا حقوقی با رعایت تشریفات قانونی و در قالب‌های پیشنهادی قانون‌گذار، تصمیم به تأسیس شرکتی با یک شریک می‌گیرد، شرکت تک‌شریک تشکیل می‌شود؛ البته در کنار این تصمیم، لازم است اساسنامه‌ی شرکت^۴ را تهیه کند که باید با شرایط مقرر در قانون شرکت‌ها در مورد ثبت و تأسیس شرکت تک‌شریک مطابقت نماید. شریک واحد از یک طرف امکانات مالی بالقوه‌ی خود را کافی جهت تشکیل یک شرکت می‌داند و از طرف دیگر نمی‌خواهد برای اجرای تشریفات قانونی، شخصی را به طور صوری به شرکت بیافزاید و حداقل‌های قانونی در خصوص تعداد اعضا را به این صورت رعایت نماید؛ بلکه قانون‌گذار با تمهید مقرراتی مناسب، راه را فراروی صاحبان سرمایه قرار می‌دهد.

1- Arkadiusz. R, European private Company and the regulatory landscape in the EU, European Business Law Review, n° 52, 2007, pp.769- 770.

۲- آدم اسمیت، ثروت ملل، ترجمه سیروس ابراهیم‌زاده، انتشارات پیام، ۱۳۷۵، ص ۳۱۱.

3- Braun. S, The European Private Company: A supernational Company Form for Small and Medium- sized Enterprises?, German Law Journal, 2009, p.1393.

4- Memorandum of Association.

به لحاظ حقوقی، تشکیل شرکت تک‌شریک به صورت ابتدایی، بیشتر به شکل شرکت با مسئولیت محدود توسط یک شخص حقوقی و حقیقی انجام می‌گیرد؛ چراکه این شخص، اولاً؛ مسئولیت خود را محدود به آورده‌ی خود می‌کند و ثانیاً؛ در تصمیم‌گیری‌های خود نیاز به موافقت و جلب رضایت اشخاص دیگر ندارد.^۱

تشکیل شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک نیز عموماً توسط شرکت‌هایی صورت می‌پذیرد که درصدد تأسیس شرکت وابسته^۲ به خود هستند که ۱۰۰ درصد سهام آن متعلق به خودشان باشد.^۳ تأسیس این نوع شرکت، معمولاً از قواعد عمومی که در تشکیل سایر شرکت‌ها باید رعایت شود پیروی می‌کند، مگر در مواردی خاص که باید مقررات و قواعد خاص شرکت تک‌شریک الزاماً تبعیت شود. اما نکته‌ی مهم این است که تأسیس و تشکیل شرکت تک‌شریک، عقد است یا ایقاع؟

به‌طور کلی، منشأ تعهدات در روابط حقوقی، توافق اراده‌ی افراد است که سازنده‌ی عملی به نام «عقد» است؛ اما با این حال، قانون‌گذار در مواردی قائل به وجود تعهداتی با منشأ یک اراده شده است، بدون اینکه طرف دیگر حقی در جهت موافقت یا مخالفت با آن داشته باشد.

ایقاعاتی را که در قوانین موضوعه پیش‌بینی شده‌اند «ایقاع معین» می‌نامند، مانند: اخذ به شفعه یا طلاق؛ اما ایقاعاتی نیز هستند که نام معینی برای آنها ذکر نشده است مثل: اجازه‌ی معامله‌ی فضولی، که آنها را «ایقاع نامعین» می‌نامند. شرکت تک‌شریک با تعریف ایقاعات که عمل حقوقی یک‌جانبه است^۴ بیشتر مطابقت دارد و چنانچه بخواهیم در تقسیم‌بندی ایقاعات معین و نامعین قرار دهیم قطعاً در قلمرو ایقاعات نامعین خواهد آمد. در قانون فرانسه و پس از تحولات قانون مدنی، به ایقاع بودن شرکت مدنی، تصریح نشده است و صرفاً آن را یک تأسیس حقوقی می‌دانند؛ البته به گفته‌ی نویسندگان حقوق

1- Patrick. Serlooten, Marie- Hélène. Monsérié- Bon, Yannick. Libéri, Les Sociétés Unipersonnelles, Paris, Joly editions, 2008, p.21.

2- Filiale.

3- Bini. M, Roth. A, La création de sociétés filiales par une association, Bull, joly sociétés, 1995, p.3.

۴- کاتوزیان، ناصر؛ دوره‌ی مقدماتی حقوق مدنی (اعمال حقوقی، قرارداد- ایقاع)، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۹، ص ۴۳۸.

مدنی فرانسه، قانون‌گذار با دقتی خاص، مفهوم ثالثی به نام «تأسیس حقوقی» را برای شرکت تک‌شریک برگزیده است؛^۱ هرچند که ذیل عنوان عقد، متذکر آن شده است؛ البته مانعی ندارد که شرکت تک‌شریک را یک ایقاع نامعین بدانیم که پس از تأسیس، تبدیل به یک بنگاه اقتصادی و تأسیس حقوقی می‌شود.

از فحوای کلام قانون‌گذار انگلستان نیز چنین بر می‌آید که شرکت تک‌شریک، یک ایقاع است؛ چراکه اراده‌ی یک شخص را در تشکیل آن دخیل می‌داند که منطبق با تعریف ایقاع است.

در قانون مدنی ایران نیز مواردی مانند جعاله وجود دارد که قانون‌گذار از آن به عنوان «تعهد» نام برده و باعث اختلافات زیادی در ماهیت عقد یا ایقاع بودن آن شده است و در نهایت مفهوم تعهد را برای آن برگزیده است.

پس می‌توان قائل به مفهوم ثالثی برای شرکت تک‌شریک بود؛ هرچند که ایقاع بودن این شرکت، طرفداران بسیاری دارد و اساساً شرکت تک‌شریک، با مفهوم ایقاعات انطباق اساسی دارد.

۱-۱-۱) تشکیل ابتدایی شرکت تک‌شریک در حقوق فرانسه

بند اول از ماده‌ی ۱۸۳۲ قانون مدنی فرانسه، که در مورد شرکت‌های تجاری نیز قابلیت اجرایی دارد، بیان می‌کند که: «شرکت، به وسیله‌ی دو یا چند شخص تأسیس می‌شود که به وسیله‌ی قرارداد، اموال و یا صنعتی را با هدف تقسیم سود یا بهره‌برداری از آنچه که به شرکت آورده‌اند، تشکیل می‌گردد». این ماده از قانون فرانسه به صراحت بیان می‌کند که شرکت تک‌شریک، در فرانسه با شریک واحد قابل تشکیل نیست؛ اما موضعی که قانون‌گذار فرانسوی اتخاذ کرده است خلاف این تصریح است و وجود چنین شرکتی را به رسمیت می‌شمارد؛ هرچند که قانون مدنی به عنوان قانون مادر، آن را نپذیرفته است.

بند دوم از ماده‌ی فوق‌الذکر اشعار می‌دارد: «شرکت می‌تواند در موارد تعیین شده‌ی قانونی، به وسیله‌ی یک شخص تشکیل گردد». هدف قانون‌گذار این است که تشکیل چنین شرکتی را در حیطه‌ی اقتدار خود قرار دهد و در موارد مصرح قانونی، مثلاً شرکت ساده شده‌ی سهامی و یا با مسؤلیت محدود تشکیل گردد.

1- Cozian V, Viandier A, Deboissy F, Droit des sociétés, Litec, Paris, 1999; n° 295., p.35.

قانون دیگری که به تبعیت از قانون مدنی، اجازه‌ی تشکیل شرکت تک‌شریک را می‌دهد، قانون تجارت فرانسه^۱ است. بخش سوّم از این قانون، در مورد شرکت با مسؤولیت محدود است که در بند نخست ماده‌ی اوّل این بخش، به صراحت اشعار می‌دارد که: «شرکت با مسؤولیت محدود، به وسیله‌ی یک یا چند شخص که مسؤولیتشان محدود به آورده‌هایشان است، تشکیل می‌گردد». این ماده در ادامه بیان می‌دارد که اگر شرکت، به وسیله‌ی یک شریک تشکیل گردد، این شخص شریک واحد^۲ نامیده می‌شود؛ البته تعداد شرکای این شرکت، از پنجاه نفر بیشتر نمی‌تواند باشد. اگر از این تعداد بیشتر شود باید به شکل شرکت سهامی عام درآید و یا چنانچه ظرف مدت دو سال از این افزایش اعضا، تغییر شکل ندهد منحل می‌گردد.^۳

از این ماده‌ی قانون تجارت چنین فهمیده می‌شود که قانون‌گذار، با تعیین حداقل و حداکثر، تشکیل این نوع شرکت را در اختیار گرفته است و شرکت با مسؤولیت محدود را برای فعالیت‌های با اندازه‌ی متوسط در نظر گرفته است.

۲-۱-۱) تشکیل ابتدایی شرکت تک‌شریک در حقوق انگلستان

در انگلستان، بخش هفتم از پاراگراف اوّل قانون شرکت‌های انگلستان بیان می‌کند که: «شرکت، توسط یک یا چند شخص، تحت این قانون تشکیل می‌شود»؛ بنابراین، برخلاف حقوق فرانسه، هر دو شکل شرکت ساده شده‌ی سهامی و عام، در حقوق انگلیس می‌تواند توسط یک مؤسس تشکیل گردد و شرکت سهامی عام تک‌شریک و شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک، با این مقرّره‌ی قانونی، قابلیت تشکیل را دارد؛ اما در این کشور عملاً شرکت با مسؤولیت محدود، قابلیت تشکیل را دارد.

قانون دیگری که اجازه‌ی تشکیل چنین شرکتی را می‌دهد، مقرّرات سال ۱۹۹۲ م، در مورد شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک^۴ است. بر اساس بخش 1(3A)، یک شخص می‌تواند جهت مقاصد قانونی، با امضای شرکت‌نامه و یا تطابق با شرایط این قانون و با

1- French Commercial Code.

2- Associé Unique.

۳- ماده L223-3.

4- Single- Member Private Limited Companies Regulation of 1992.

رعایت مقررات ثبت شرکت، شرکت با مسؤولیت محدود به سهام و یا شرکت با مسؤولیت محدود به ضمانت پرداخت را تشکیل دهد.

نتیجه‌ی بحث آنکه، اولاً: مقررات شرکت تک‌شریک با مسؤولیت محدود ۱۹۹۲، خاص است و بخش هفتم از پاراگراف اول قانون شرکت‌های انگلستان را تخصیص می‌زند و تنها شرکت با مسؤولیت محدود در این کشور می‌تواند به صورت تک‌شریک تشکیل شود. ثانیاً: هر دو نوع از شرکت با مسؤولیت محدود، در حقوق انگلستان می‌توانند به صورت تک‌شریک تشکیل شوند.

۳-۱-۱) تشکیل ابتدایی شرکت تک‌شریک در حقوق ایران

در حقوق ایران، وفق ماده‌ی ۱۸۳ قانون مدنی: «عقد، عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر، تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آنها باشد». ملاحظه می‌شود که در تفکر مدنی، دو یا چند نفر بودن طرفین عقد، شرط اساسی و بنیادین است و بدون این شرط، اساساً عقدی به وجود نمی‌آید.

از طرف دیگر مطابق ماده‌ی ۵۷۱ قانون مدنی، شرکت، اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیء واحد است. استفاده‌ی قانون‌گذار از واژه‌ی مالکین متعدد، راه را بر هرگونه بحث و جدل در این زمینه می‌بندد؛ چراکه به نظر قانون‌گذار مدنی، تأسیس حقوقی شرکت، از اجتماع حقوق میان مالکان متعدد - بیش از یک نفر - به وجود می‌آید. در نظر حقوق‌دانان، امکان تشکیل عقد با یک اراده وجود ندارد و چنین عمل حقوقی را «ایقاع» نامیده‌اند که عبارت است از: «انشای اثر حقوقی که با یک اراده انجام می‌شود».^۱

قلمرو ایقاعات نامعین در فقه و حقوق بسیار زیاد است؛ اما اینکه آیا شرکت تک‌شریک در قلمرو عقد و ایقاعات قرار می‌گیرد یا خیر، نیاز به بحث عمیق‌تری دارد.

بر مبنای تفکر جزمی مدنی، اجازه‌ی طرح موضوع شرکت تک‌شریک با توجه به ارکان شرکت مدنی، وجود ندارد؛ چراکه در این عقد باید شراکتی در میان باشد تا بتوانیم آن را بدین نام بنامیم؛ پس اولاً: مفهوم قراردادی شرکت‌های تجاری، از فحوای کلام قانون‌گذار و روح مواد قانون تجارت ۱۳۱۱ و لایحه‌ی اصلاحی ۱۳۴۷ و نیز دلایلی که ذکر شد بر

۱- کاتوزیان، ناصر؛ دوره‌ی مقدماتی حقوق مدنی (اعمال حقوقی، قرارداد- ایقاع)، ص ۴۳۸.

می‌آید و ثانیاً: طبق مواد ۱۸۳ و ۵۷۵ قانون مدنی، اصولاً اجازه‌ی قانونی و امکان عملی تشکیل شرکتی با حدّ نصاب کمتر از دو نفر وجود نخواهد داشت. آنچه که در لایحه‌ی قانون تجارت ۱۳۹۱ هم به عنوان شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک^۱ آمده است با مشکل عمده‌ی قانونی برمی‌خورد و آن ماده‌ی ۱۸۳ قانون مذکور است.

در حقوق ایران، چنانچه شرکت تک‌شریکی بخواهد شکل بگیرد، باید قواعد عمومی صحت قراردادها را دارا باشد و علاوه بر آن بایستی شرط ماده‌ی ۱۸۳ قانون مدنی راجع به تشکیل عقد حداقل با اراده‌ی دو نفر، به نوعی با الحاق تبصره‌ای به آن، زمینه‌ی تشکیل این نوع شرکت فراهم شود؛ چراکه اساس عقد شرکت تجاری را عقد شرکت مدنی تشکیل می‌دهد و این عقد باید با مبنای خود که ماده‌ی ۱۸۳ است تطابق کامل داشته باشد، مگر اینکه پذیرای تأسیس حقوقی ایقاع برای شرکت تک‌شریک باشیم؛ اما، شرکت تک‌شریک، تأسیس حقوقی مجزایی از مفهوم عقد است و نوعی «ایقاع غیر معین» است. در حقوق فرانسه، این تعبیر را در نوشته‌های حقوقی می‌بینیم که نوعی عمل حقوقی یک‌جانبه را برای شرکت تک‌شریک تعریف می‌کنند و در واقع، به ایقاع بودن آن اعتقاد دارند.

ماده‌ی ۱۱۰۸ قانون مدنی فرانسه که در تمام اعمال حقوقی و از جمله شرکت‌های تجاری، اعمال می‌گردد یکی از شرایط اساسی صحت اعمال حقوقی را رضایت می‌داند که در مورد شرکت تک‌شریک نیز رضایت او در این عمل حقوقی یک‌جانبه، شرط است. رضایت شریک واحد، در جهت تشکیل این نوع شرکت، نتیجه‌ی عمل یک‌جانبه‌ی او در تأسیس شرکت تک‌شریک است. پس می‌توان گفت که هرچند تشکیل شرکت تک‌شریک در ذیل ماده‌ی ۱۸۳۲ قانون مدنی فرانسه^۲ آمده است ولی حقوق‌دانان این کشور تمایل

۱- ماده‌ی ۴۷۹ لایحه‌ی قانون تجارت ۱۳۹۱: «شرکت با مسؤولیت محدود، شرکتی است که به وسیله‌ی یک یا چند شخص تشکیل گردیده و هر یک از شرکا نسبت به بدهی‌ها و تعهدات شرکت تا میزان سرمایه‌ای که در شرکت گذارده‌اند، مسؤولیت خواهد داشت».

2- La société est instituée par deux ou plusieurs personnes qui conviennent par un contrat d'affecter à une entreprise commune des biens ou leur industrie en vue de partager le bénéfice ou de profiter de l'économie qui pourra en résulter. Elle peut être instituée, dans les cas prévus par la loi, par l'acte de volonté d'une seule personne.

زیادی به عقد بودن این عمل ندارند و بیشتر در نوشته‌های خود از عمل حقوقی یک‌جانبه در تأسیس آن صحبت می‌کنند.^۱

در حقوق ایران نیز چنانچه چنین شرکتی بخواهد وارد نظام قانون تجارت شود، این تعهد شخص واحد را که منتهی به تأسیس شرکت تک‌شریک می‌شود باید «ابقاع غیر معین» بنامیم^۲ تا هم با مشکل ماده‌ی ۱۸۳ قانون مدنی در مورد وجود حداقل دو نفر مواجه نشویم و هم با ماده‌ی ۵۷۵ قانون مذکور که به ماده‌ی ۱۸۳ باز می‌گردد.

به عنوان نتیجه می‌توان گفت که در حقوق فعلی ایران و با قانون تجارت موجود، عملاً امکان تشکیل ابتدایی شرکت تک‌شریک وجود ندارد. متون مرتبط با تشکیل شرکت تک‌شریک، در مورد شخصی که می‌تواند این شرکت را به وجود بیاورد تمایزی میان اشخاص حقیقی و حقوقی قائل نشده‌اند و چه در لایحه‌ی اصلاحی قانون تجارت ۱۳۹۱ (ماده‌ی ۴۷۹) و چه در قانون تجارت فرانسه (ماده‌ی 1-223 L. قانون تجارت فرانسه در مورد شرکت با مسئولیت محدود تک‌شریک و ماده‌ی 1-227 قانون مذکور در مورد شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک) و چه در قانون شرکت‌های انگلستان (۲۰۰۶، بخش ۸، c.46)، جملگی از واژه‌ی «شخص» استفاده کرده‌اند که طبق اصول حقوقی، شامل اشخاص حقیقی و حقوقی می‌گردد.

۲-۱) ایجاد شرکت تک‌شریک از طریق تجمیع کلیه‌ی سهام‌الشرکه یا سهام در دست یک شخص

شرکت تک‌شریک می‌تواند از طریق تجمیع کلیه‌ی سهام‌الشرکه در دست یک شخص تشکیل گردد؛ در واقع، شکلی از شرکت به نوع دیگر تبدیل نمی‌شود، بلکه شرکت از حالت چند شریکی به تک شریکی تبدیل می‌گردد و شخصیت حقوقی آن به لحاظ اینکه ادامه‌ی شرکت چند شریک قبلی محسوب می‌گردد ثابت می‌ماند.

1- Charvériat.VA, Couret. A, La SAS, Lefebvre, 2001, p.236./ Bouère. JP, SAS, GLN Joly, 1994, p.352./ Le Cannu. P, Couret. A, SAS, Dictionnaire Joly Sociétés, 2000, p.124./ Mercadal. J, Mémento des sociétés commerciales, Lefebvre, 2005, p.652./ Mestre. J, Blanchard. C, Velardocchio. D, Sociétés Commerciales, Lamy, Paris, 2005, p.4037.

۲- صقری، محمد؛ حقوق بازرگانی (شرکت‌ها)، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۰، ص ۱۹.

این ترتیبات قانونی، در ماده‌ی 4-223.L قانون تجارت فرانسه برای شرکت با مسؤولیت محدود و ماده‌ی 4-227 همان قانون برای شرکت ساده شده‌ی سهامی، با متونی یکنواخت و کاملاً مشابه پیش‌بینی شده است. این دو متن قانونی چنین مقرر می‌دارند که در صورت تجمیع کلیه‌ی سهام در دست یک شخص، ترتیب ماده‌ی 5-1844 قانون مدنی فرانسه در مورد انحلال قضایی^۱ شرکت، قابل اعمال نیست. تبدیل شکل شرکت با مسؤولیت محدود چندشریکی و ساده شده‌ی سهامی چندشریکی، به شرکت‌هایی از این نوع تک‌شریک، در حالت اجتماع تمام سهام یا سهم‌الشرکه در دست یک شخص، به طور خودکار صورت می‌گیرد.

نکته‌ی مهم و قابل ذکر این است که شخصیت حقوقی شرکت در حالت تبدیل به نوع تک‌شریکی، به طور قطع ادامه خواهد یافت و این انتقال، موجبات خلق شخصیت حقوقی جدید نیست؛ در واقع، این فعل و انفعالات، «تأسیس»^۲ نیست، بلکه «انتقال» است. از جنبه‌ی دیگر و به لحاظ حقوقی، این عمل، تغییر شکل^۳ نیز محسوب نمی‌گردد؛ چراکه تغییری در ساختار و شکل شرکت ایجاد نشده است و صرفاً نوعی از شرکت با تعدادی از شرکا تبدیل به نوع دیگر شده است.

در حقوق ایران، با لحاظ اینکه تأسیس ابتدایی شرکت تک‌شریک در حال حاضر میسر نیست، تنها موضوعی که ذهن حقوق‌دانان را به خود مشغول کرده است، تبدیل شرکت چندشریکی به شرکت تک نفره است؛ حالتی که تمام سهام یا سهم‌الشرکه در دست یک شخص تجمیع می‌گردد. این حالت مخصوصاً پس از انقلاب و زمانی که شرکت‌های دولتی، ملی اعلام و به مؤسسات و نهادهای انقلابی واگذار شدند بیشتر رخ می‌داد. در این حالت، راه حل‌های محدودی برای برون‌رفت از این مشکل در نظر گرفته شد. برخی از مالکان واحد این شرکت‌ها، به طور صوری، یک یا چند سهم از سهام شرکت را به مدیران ارشد و به مناسبت جایگاه شغلی و نه شخصی آنها واگذار می‌کردند تا حداقل‌های قانونی را رعایت نمایند و این چیزی جز تقلب نسبت به قانون نبود؛ چراکه فی‌الواقع، شرکت تک‌شریک بود. برخی نیز بر این اعتقاد بودند که شرکت باید منحل اعلام شود و موجبی

1- Dissolution Judiciaire.

2- Constitution.

3- Transformation.

قانونی برای فعالیت شرکت تک نفره وجود ندارد. عدم رعایت حداقل‌های قانونی در خصوص تعداد اعضا، موجبات انحلال شرکت را فراهم خواهد کرد.^۱ ذکر این نکته در اینجا لازم است که نظر اول، با منافع بنگاه اقتصادی مطابقت بیشتری دارد که شرکت مصداق یک بنگاه تجاری پس از تشکیل است. دارایی، کارگران و اموالی مختص به خود دارد که اعلام انحلال به لحاظ کاهش تعداد اعضا، از حداقل‌های قانونی، بدون در نظر گرفتن عواقب آن، مشکلات فزاینده‌ای از قبیل: بیکاری کارگران و رکود اقتصادی و ... را به همراه خواهد داشت.

در نقطه‌ی مقابل، تحلیل اقتصادی شرکت‌های تجاری، ما را به این نتیجه می‌رساند که شرکت‌های تجاری، نقش اصلی در توسعه‌ی اقتصادی جامعه خواهند داشت. شناخت ماهیت حقوقی این شرکت و بررسی آن در حقوق ایران، ما را در شناخت واقعیت حقوقی شرکت تک شریک یاری خواهد کرد.

۳-۱) تشکیل شرکت تک‌شریک از طریق تغییر شکل یک شرکت چندشریکی

سومین شیوه‌ی تشکیل شرکت تک‌شریک، بدین صورت است که نوع دیگری از شرکت چندشریکی غیر از با مسؤولیت محدود و سهامی خاص، در حالت تک‌شریک شدن تغییر شکل دهد و به شرکت تک‌شریک با مسؤولیت محدود و یا سهامی خاص تک‌شریک تبدیل شود و از انحلال آن جلوگیری شود.

در حقوق فرانسه، به عقیده‌ی برخی، تغییر شکل مستقیم یک شرکت تک‌شریک شده به شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک، اساساً امکان‌پذیر نیست؛ چراکه ماده 5-1844 قانون مدنی فرانسه چنین اجازه‌ای را نداده است که شرکتی غیر از این دو شرکت مذکور، در حالت تک‌شریک شدن به ادامه‌ی فعالیت خود با تغییر شکل به شرکت تک‌شریک ادامه دهد و در نتیجه، دو ترتیب منصوص را برای تشکیل شرکت با مسؤولیت محدود در نظر می‌گیرد: یکی تأسیس ابتدایی چنین شرکتی است و دیگری تجمیع سهام در دست یک شخص^۲ که باعث ایجاد شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک و شرکت ساده شده‌ی سهامی می‌شود. چنین استدلالی قانع‌کننده نیست؛ زیرا:

۱- اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، جلد اول، چاپ نهم، تهران، سمت، ۱۳۸۷، ص ۲۳.
2- Réunion en seule main.

اولاً: ماده‌ی اخیرالذکر از قانون مدنی فرانسه، موارد ایجاد شرکت تک‌شریک را محدود به دو مورد اخیرالذکر نکرده است و دو مورد ذکر شده تنها از باب تمثیل و به دلیل اشاره‌ی قانون‌گذار در قانون تجارت آورده شده است و با بررسی روح قانون و فلسفه‌ی قانون‌مند کردن این تأسیس حقوقی، می‌توان به این نتیجه رسید که چنانچه هر یک از انواع شرکت، تک‌شریک شوند، با تغییر در اساسنامه توسط شریک واحد و با حفظ شخصیت حقوقی و ادامه‌ی آن، شرکت قابلیت تبدیل به یکی از دو نوع شرکت تک‌شریک با توجه به نوع و حجم فعالیت شرکت دارد.

ثانیاً: هیچ متن تجاری در قانون تجارت فرانسه معنی را در نظر نگرفته است و به علاوه، به لحاظ اقتصادی نیز مانع از بین رفتن یک شرکت تجاری که در واقع بنگاهی با اموال و کارگران و کارمندی است می‌شود.

بدین ترتیب، غیر از موارد استثنایی که نمی‌تواند شرکتی با تغییر شکل، به شرکتی دیگر تبدیل گردد،^۱ هیچ منع قانونی در این زمینه وجود ندارد و نیز تغییر شکل مستقیم شرکت‌های تک‌شریک شده با دو نوع پیش‌بینی شده در قانون، با اصول حقوق تجارت مغایرتی ندارد. در این شرایط، اگر تغییر شکل شرکت، قانونی باشد و تمام شرایط آن رعایت گردد، باعث ایجاد شخصیت حقوقی جدید نمی‌شود و شخصیت شرکت چندشریک قبلی همچنان ادامه خواهد یافت.

برای اینکه تغییر شکل شرکت به صورت صحیح رخ دهد، شریک واحد باید تصمیم خود را مبنی بر این تغییر شکل ثبت کند.^۲

۲) ارکان سه‌گانه‌ی شرکت تک‌شریک

سازمان شرکت تک‌شریک، بر اساس سه رکن تصمیم‌گیرنده، مدیریت و نظارت تشکیل می‌یابد. رکن نخست که مسؤول تصمیم‌گیری در خصوص فعالیت‌ها و دوره‌ی حیات شرکت است همان مجامع شرکت هستند. رکن دوم که به اداره‌ی شرکت می‌پردازد هیأت

۱- مثلاً ممنوعیت تبدیل شرکت مدنی، در حالتی که شریک آن واحد می‌شود به این دو نوع شرکت به دلیل فقدان شخصیت حقوقی شرکت مدنی.

2- Rolland. B, Dissolution des sociétés unipersonnelles et transmission universelle du patrimoine, JCPE, 2000, p.1006/ Rolland. B, Dissolution des sociétés unipersonnelles: une intervention législative opportune, JCPE, 2001, p.1263.

مدیره و رکن سوّم که وظیفه‌ی بازرسی و انطباق با معیارهای قانونی را به عهده دارد رکن بازرسی شرکت را تشکیل می‌دهد. وضعیت این سه رکن در شرکت تک‌شریک، به لحاظ شکل آن و وجود و حضور یک شریک، خاص و ویژه است و نیازمند بررسی است که در این بخش این ارکان را بررسی خواهیم کرد.

۲-۱) مجامع عمومی

در شرکت تک‌شریک، شریک واحد، کلیه‌ی اختیارات و قدرت مجمع عمومی را دارا است.^۱ در این شرکت، نظر و تصمیم شخص واحد، کافی برای معتبر دانستن تصمیمات شریک واحد است^۲ و در این حالت، نیازی به تشکیل مجمع عمومی مؤسس برای تصویب اساسنامه، تعیین مدیران و بازرسان شرکت نیست.

شریک واحد، اساسنامه‌ی شرکت را به اداره‌ی ثبت شرکت‌ها تحویل می‌دهد و چنانچه نیاز به تعیین مدیری غیر از خود ببیند، شخصی را به این سمت می‌گمارد و جهت نظارت بر شرکت، بازرسان و ناظرانی را تعیین می‌کند؛ در عین حال، قواعد مربوط به ثبت تصمیمات شریک واحد و انتشار آن و عنداللزوم در معرض بررسی دیگران قرار دادن، الزامی و دقیق است.

در حقوق انگلستان و در راستای تطابق با بخش ثبت تصمیمات و مجامع شرکت،^۳ شریک واحد باید اقدامات و تصمیمات خود را به مدت ده سال نگهداری کند و در مرکز شرکت برای استفاده و مراجعه‌ی عموم قرار دهد.^۴ برای اشخاصی که از این مقرره‌ی قانونی سرپیچی کنند جرایم و مجازات‌هایی در نظر گرفته شده است.

بر اساس قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ انگلستان، شریک واحد باید اشخاص ثالث معامله‌کننده با شرکت را در جریان جزئیات تصمیمات خود قرار دهد؛ بدین صورت که تصمیمات خود را نوشته و در مرکز شرکت قرار دهد. از طرف دیگر صرف نوشتن این تصمیمات، کافی و وافی به مقصود قانون‌گذار نیست، بلکه علاوه بر این ثبت تصمیمات،

1- Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC, 1989, note 1, art. 4.

2- The New Companies Act 2006, note 31, §318(1).

3- Section on records of resolution and meetings etc.

4- Companies Act, op.cit, note 31, §355.

باید در معرض مراجعه‌ی اشخاص ثالث قرار گیرد تا بازتاب تصمیمات شریک واحد، از طرف متعاملین قابل بررسی باشد. مجمع عمومی عادی و فوق‌العاده‌ی شرکت که در کنار هم کلیه‌ی امور مربوط به دوره‌ی حیات شرکت را انجام می‌دهند در صلاحیت اختصاصی شریک واحد است؛ در واقع، تشکیل این مجامع، لزومی ندارد و یکی از اهداف تأسیس شرکت تک‌شریک، از بین بردن تشریفات مربوط به تشکیل مجامع عمومی است.^۱

مطابق ماده‌ی ۴۸۰ از لایحه‌ی قانون تجارت ۱۳۹۱، در صورتی که شرکت به‌وسیله‌ی یک شخص تشکیل شود، آن شخص وظایف و تعهدات مؤسسان را به عهده دارد. این شخص همچنین وظیفه‌ی تقویم آورده‌های غیر نقدی و انتخاب اولین مدیر یا مدیران و بارزس یا بارزسان شرکت را دارد.

وفق ماده‌ی ۴۸۸ از قانون مذکور، هرگاه شرکت به‌وسیله‌ی یک شخص تأسیس شود یا پس از تشکیل، به هر علتی تعداد شرکای آن به یک شخص تقلیل یابد، شخص مذکور کلیه‌ی وظایف و اختیارات مجامع عمومی را به عهده دارد. در این صورت رعایت مقررات مربوط به دعوت، تشکیل جلسه و تصمیم‌گیری در مجامع عمومی الزامی نیست.

در قانون تجارت فرانسه و بر اساس ماده‌ی 1-223.L، شریک واحد، دارای تمامی اختیارات محوله به مجامع عمومی است که توسط این فصل پیش‌بینی شده است.^۲ در این قانون نیز ثبت تصمیمات شریک واحد الزامی است.

۲-۲) رکن نظارت و بازرسی

در کنار تمام اهداف شرکت تک‌شریک، هدف اصلی تأسیس شرکت تک‌شریک و اساساً همه‌ی انواع شرکت‌های تجاری، دستیابی به سود است؛ در این راستا، قانون، سازوکارهایی را جهت قاعده‌مند کردن این سودآوری به شرکت تحمیل می‌کند. یکی از راه‌هایی که می‌توان با توسل به دقت و ریزینی آن، از تطابق رفتار مدیران شرکت‌ها با قانون، سودآوری فعالیت آنها و جلوگیری از تضییع حقوق اشخاص ثالث اطمینان حاصل کرد، نظارت و بازرسی بر معاملات تجاری و عملکرد بازرگانی شرکت‌های تجاری است.

1- Charesworth. M, Company law, London, 1996, p.230.

2- Art. L223- 1: L'associé unique exerce les pouvoirs dévolus à l'assemblée des associés par les dispositions du présent chapitre.

رکن بازرسی شرکت‌های تجاری، به مثابه ابزار قدرتمند قانونی، مانع از خودکامگی مدیران شرکت می‌گردد. با این توصیف مختصر از رکن نظارت و بازرسی در شرکت‌ها، به بررسی آن در شرکت تک‌شریک خواهیم پرداخت.

در انگلستان، مدیران شرکت، وظیفه‌ی تهیه‌ی گزارش مالی سالیانه‌ی شرکت را دارند. این گزارش، تصویری روشن از میزان سودآوری شرکت به سهامداران ارائه می‌دهد؛ بنابراین، این گزارش، نشانگر فعالیت‌های عمده و کلان شرکت، معاملات، درآمدزایی و ... است.^۱ اگر شریک واحد، مدیر شرکت باشد، مسؤولیت تهیه‌ی این گزارشات به عهده‌ی اوست، اما اگر خود او مدیر شرکت نباشد و بخواهد بر فعالیت‌های شرکت نظارت داشته باشد، مدیر یا مدیران احتمالی شرکت وظیفه‌ی تهیه‌ی گزارشات سالیانه و ارائه‌ی آنها را به شریک واحد بر عهده دارند. هدف از انجام این کار این است که شریک واحد، بر فعالیت‌های شرکتی که خود او تنها سهام‌دار آن است، نظارت داشته باشد؛ بنابراین، شرکت واحد، خود نقش یک ناظر و بازرس را ایفا می‌کند.

چنین نظارتی امکان بررسی فعالیت‌های مدیران شرکت و تطابق فعالیت‌های آنان با اساسنامه و قانون را فراهم می‌آورد که امتیاز بزرگی در شرکت تک‌شریک برای شریک واحد محسوب می‌شود؛^۲ بر این اساس، به وی اجازه داده شده است که تمام حقوق این مجمع را دارا باشد. یکی از این حقوق، حق نظارت بر اعمال مدیران شرکت است؛ چراکه ممکن است شخصی غیر از شریک واحد، مدیر شرکت باشد. اما در کنار این نظارت، شریک واحد باید شخص ثالثی را خارج از شرکت به عنوان بازرس شرکت انتخاب و به اداره‌ی ثبت شرکت‌ها معرفی نماید. این شخص، وظیفه‌ی ارائه‌ی گزارش به اداره‌ی مذکور را بر عهده دارد و هدف اصلی وی، حفظ حقوق اشخاص ثالث و انطباق اعمال مدیران و شریک واحد با قانون و اساسنامه است؛ در واقع، حضور بازرس باعث می‌شود که شریک واحد، فعال ما یشاء نشود.

در فرانسه، مدیران شرکت با مسؤولیت محدود، وظیفه‌ی تهیه‌ی گزارش سالیانه،^۳ فهرست دارایی‌های شرکت^۴ و حساب‌های سالیانه^۵ را بر عهده دارند. این سه گزارش باید

1- Charesworth, ibid, p.416.

2- Article 4 of the twelfth Directive: The sole member shall exercise the power of the general meeting of the company.

3- Annual Report.

4- Inventory.

5- Annual Accounts.

در مجمع عمومی سالیانه‌ی صاحبان سهام، در اختیار سهام‌داران قرار گرفته و قرائت گردد. قبل از این، مدیران شرکت باید پیش‌نویس این گزارشات را در اختیار بازرسان شرکت قرار دهند.^۱

تمامی این مقررات، در مورد شرکت تک‌شریک نیز قابلیت اعمال را دارند. در حقوق اتحادیه‌ی اروپا، این قواعد به رسمیت شناخته شده‌اند و قوانین لازم‌الاجرا در مورد شرکت‌ها را قابل اعمال در شرکت تک‌شریک در این زمینه می‌دانند.^۲

در حقوق ایران، وفق ماده‌ی ۴۸۰ لایحه‌ی قانون تجارت ۱۳۹۱، وظیفه‌ی تعیین بازرس، بر عهده‌ی شریک و در ابتدای تشکیل شرکت است. وظیفه‌ی بازرس در شرکت تک‌شریک تقریباً مشابه با شرکت‌های چندشریکی است؛ هم‌چنانکه لایحه‌ی مذکور، مقررات دیگری را در باب بازرس شرکت وضع نکرده است و در واقع، به مقررات مربوط به بازرسان در سایر شرکت‌ها ارجاع داده است.

۳-۲) اداره و مدیریت شرکت تک‌شریک

اداره و مدیریت شرکت تک‌شریک، به دلیل وضعیت خاص این نوع شرکت، وابستگی زیادی به اصول و قواعد عمومی حقوق شرکت‌های چندشریکی دارد. اساساً قانون‌گذاران در اداره‌ی شرکت تک‌شریک، خواه از نوع با مسئولیت محدود و خواه سهامی خاص، نیاز به وضع قوانین جدید و ویژه‌ای ندانسته‌اند و اصولاً قواعد مرتبط با مدیریت شرکت چندشریکی، در رابطه با شرکت تک‌شریک با در نظر گرفتن خصوصیات و ملاحظات در مورد شرکت تک‌شریک قابل اعمال است. در عین حالی که خود شریک واحد مانند سایر شرکت‌ها می‌تواند به عنوان مدیر این شرکت باشد، او می‌تواند شخص ثالثی^۳ را به سمت مدیریت شرکت منصوب نماید. اشکال تعیین مدیر در شرکت تک‌شریک و اختیارات و قدرت وی، بستگی به اساسنامه و ترتیبات موجود در آن دارد.

1- Paillussea. J, L'alerte du commissaire aux comptes dans les entreprise, JCPE, 2000, p.1697.

2- Andeans. M, Wooldridge. F, European Comparative Company Law, Cambridge University Press, 2009, p.112.

3- Tiers- dirigeant.

۱-۳-۲) انتخاب مدیران

در قانون تجارت فرانسه، هیچ ترتیبی در بخش شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک و یا بخش شرکت ساده شده‌ی سهامی چندشریک برای انتخاب مدیران شرکت در حالت تک‌شریکی دیده نمی‌شود.^۱ بر اساس ماده‌ی L.223-18 قانون تجارت فرانسه^۲ که در مورد تمام شرکت‌های با مسؤولیت محدود، خواه تک‌شریک و خواه چندشریک، اعمال می‌شود، شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک، توسط یک شخص حقیقی اداره می‌شود. از این ماده چنین استنباط می‌شود که اولاً: شرکت تک‌شریک با مسؤولیت محدود، می‌تواند مدیری از داخل یا خارج شرکت داشته باشد و ثانیاً: این مدیر حتماً باید شخص حقیقی باشد و چنانچه شریک واحد، شخصی حقوقی باشد، باید یک نفر را به عنوان مدیر شرکت برگزیند.

چنانچه شخص حقیقی، شریک واحد باشد، او دو گزینه در پیش رو دارد: در حالت اول، او می‌تواند خود اداره‌ی شرکت را به عهده بگیرد. در حالت دوم، برای انجام و اجرای این مسؤولیت، می‌تواند مدیری را انتخاب کند که این مدیر بر اساس ماده‌ی قبل، می‌تواند از داخل یا خارج شرکت باشد. در فرض اخیر، امکان انتخاب یک یا چند مدیر وجود دارد و هیچ محدودیتی در این زمینه متصور نیست.

در مورد شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک، مدیر می‌تواند خود شریک واحد باشد و یا شریک واحد، شخص ثالثی را به این سمت بگمارد. از ماده‌ی L.227-7 قانون تجارت فرانسه^۳ چنین استنباط می‌گردد که مدیر شرکت تک‌شریک ساده شده‌ی سهامی می‌تواند

۱- لازم به ذکر است که در حقوق فرانسه و در قانون تجارت این کشور، در مواد متعدد، مدیر شرکت با مسؤولیت محدود را با اصطلاح Gérant و مدیر شرکت ساده شده‌ی سهامی را با نام Président شناسایی می‌کنند که حاکی از تفاوت میان این دو است.

2- Art. L223- 18 C.com: La société à responsabilité limitée est gérée par une ou plusieurs personnes physiques. Les gérants peuvent être choisis en dehors des associés. Ils sont nommés par les associés, dans les statuts ou par un acte postérieur.

3- Art. L227- 7 C.com: Lorsqu'une personne morale est nommée président ou dirigeant d'une société par actions simplifiée, les dirigeants de ladite personne morale sont soumis aux mêmes conditions et obligations et encourent les memes responsabilités civile et pénale que s'ils étaient président ou dirigeant en leur nom propre, sans préjudice de la responsabilité solidaire de la personne morale qu'ils dirigent.

شخص حقیقی یا شخص حقوقی باشد. همچنین، زمانی که این نوع شرکت توسط یک شخص حقوقی در مقام ایجاد یک شرکت فرعی^۱ تأسیس می‌گردد، شخص حقوقی می‌تواند رأساً و مستقیماً مدیریت شرکت فرعی خود را بر عهده بگیرد. در این فرض، ماده‌ی اخیرالذکر بیان می‌کند که مدیران شخص حقوقی، یعنی شرکت اصلی، به عنوان مدیران و تصمیم‌گیرندگان اصلی شرکت تابعه هستند. این مدیران در شرکت تابعه، بر اساس ذیل ماده‌ی فوق‌الذکر، دارای کلیه‌ی مسؤولیت‌های مدنی و کیفری و تعهدات اصلی سمت مدیریت هستند، بدون اینکه لطمه‌ای به مسؤولیت‌های اصلی آنها در شرکت اصلی وارد شود.

به عنوان یک قاعده در شرکت تک‌شریک، می‌توان گفت که شریک واحد، در انتصاب مدیر شرکت، اختیار تام دارد و مشابه سایر شرکت‌ها، در شرکت تک‌شریک نیز زمان مدیریت طبق اساسنامه، این انتخاب می‌تواند از داخل یا خارج از شرکت باشد و نیز می‌تواند محدود یا نامحدود باشد.

۲-۳-۲ عزل مدیران

در شرکت با مسؤولیت محدود تک‌شریک، اگر مدیر، شریک واحد باشد، عزل وی امکان‌پذیر نیست؛ در واقع، امکان ندارد که شریک واحد خود را عزل کند. این موضوع به لحاظ عقلی و منطقی نیز صحیح است؛ چراکه شریک واحد، خود را به عنوان مدیر شرکت انتخاب کرده است و در نتیجه، امکان عزل توسط خود وی متصور نیست؛ به علاوه، عزل شریک توسط دادگاه^۲ که در ماده‌ی L.223-25 قانون تجارت فرانسه پیش‌بینی شده است، به دلایل موجه و قانونی، در موردی که شرکت تک‌شریک است قابلیت اعمال را نخواهد داشت؛ چراکه این نوع از عزل مدیر، فقط بنا به درخواست احد از شرکای شرکت امکان‌پذیر است که در شرکت تک‌شریک این امر منتفی است و هیچ‌گاه شریک واحد، عزل خود را از دادگاه تقاضا نمی‌کند.

زمانی که مدیر شرکت تک‌شریک، شخص ثالثی غیر از شریک واحد است، عزل وی توسط شریک واحد، امکان‌پذیر و متصور است. در حالتی که شریک واحد تصمیم به عزل مدیر

1- La Société Filiale.

2- Revocation Judiciaire.

شرکت می‌گیرد، نیاز نیست که دلیل موجهی^۱ برای این عزل ارائه دهد؛ اما مطابق با همان ماده، مدیر می‌تواند ضررهایی را که در نتیجه‌ی عزل او به وی وارد می‌شود مطالبه نماید. در شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک نیز این دوگانگی که در خصوص عزل مدیران وجود دارد، قابل تصور است. مدیر این شرکت چنانچه خود شریک واحد مدیر باشد، قابل عزل نیست، اما زمانی که مدیر شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک، شخص ثالث باشد، نحوه‌ی عزل وی تابع مقررات اساسنامه است. ماده‌ی L.227-1 قانون تجارت فرانسه بیان می‌کند که قواعد و مقررات شرکت های سهامی در مورد مدیریت شرکت‌های ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک به عنوان مقررات جانشین و کمکی اعمال نمی‌گردد. در شرکت ساده شده‌ی سهامی تک‌شریک، قدرت و اختیار عزل مدیر شرکت به شریک واحد اختصاص دارد.

۳) انحلال و تصفیه‌ی شرکت تک‌شریک

شریک واحد، در هر زمان و آزادانه می‌تواند شرکتی را که با یک اراده به وجود آمده است، منحل سازد. این قاعده، با تعریف شرکت تک‌شریک به ایقاع نامعین، سازگاری زیادی دارد؛ چراکه در ایقاعات، شخصی که آن را به وجود آورده است در هر زمان می‌تواند به حیات آن خاتمه دهد.^۲

انحلال شرکت تک‌شریک، شرایط خاصی را به وجود می‌آورد. بدین ترتیب، چنانچه شریک واحد، شخص حقیقی باشد، جریان انحلال به تصفیه‌ی اموال شرکت منتهی می‌شود. در مقابل، اگر شریک واحد، شخص حقوقی باشد، جریان انحلال شرکت منجر به انتقال تمام دارایی شرکت تک‌شریک (خواه دارایی مثبت و خواه منفی) به شریک واحد می‌شود.

علل دیگری نیز منجر به انحلال شرکت تک‌شریک می‌شود، از قبیل پیش‌بینی انحلال در اساسنامه، ناتوانی در اجرای فعالیتی که شرکت برای آن به وجود آمده است، از دست رفتن بیشتر سرمایه‌ی شرکت و انحلال قضایی. اما آنچه که مورد نظر ما است، تصمیم شریک واحد جهت انحلال شرکت است.^۳

1- Justes motifs.

2- Pierre. JL, Droit des Sociétés, Paris, 2003, p.36.

3- Theimer. A, Transmissions universelles de patrimoine : difficultés pratiques, Droit des Sociétés, Paris, 2004, p.11.

۱-۳) تصمیم انحلال شرکت تک‌شریک توسط شریک واحد حقیقی

شریک واحد که تصمیم بر انحلال شرکت می‌گیرد، در ابتدا باید تصمیم خود مبنی بر انجام این عمل را توسط صورتجلسه‌ی مجمع عمومی فوق‌العاده‌ی شرکت ابراز کند که حاکی از اراده‌ی اعلامی وی دایر بر انحلال شرکت است. این صورتجلسه بایستی در روزنامه‌ای که شرکت انتخاب نموده است و در اساسنامه مشخص است، منتشر گردد. پس از انتشار، باید در اداره‌ی ثبت شرکت‌ها نیز این اعلام صورت گیرد و از این به بعد، شرکت وارد جریان تصفیه‌ی اموال می‌گردد. در تمام طول دوره‌ی تصفیه، باید در پایان نام شرکت از عبارت «شرکت در حال تصفیه» استفاده شود و همان‌طور که گفتیم، انحلال شرکت در این حالت باعث می‌شود که اموال شرکت به طور کامل تصفیه شود و پس از تصفیه اگر مالی باقی ماند، به شریک واحد اختصاص می‌یابد.^۱

۲-۳) تصمیم انحلال شرکت تک‌شریک توسط شریک واحد حقوقی

انحلال شرکت تک‌شریک توسط شخص حقوقی، دقیقاً مشابه با حالت فوق است و به لحاظ شکلی تفاوتی میان این دو وجود ندارد؛ اما پس از انحلال شرکت، کلیه‌ی دارایی آن، به شخص حقوقی منتقل می‌گردد. شخص حقوقی، اولاً؛ کلیه‌ی اموال منقول و غیرمنقول شرکت را دارا می‌شود، ثانیاً؛ دارایی‌های منفی شرکت که شامل دیون و مطالبات طلبکاران است، به شخص حقوقی منتقل می‌شود و او مسؤولیت تصفیه‌ی امور شرکت را پیدا می‌کند. در توجیه این تفاوت میان شخص حقیقی و حقوقی، چنین می‌توان گفت که در جریان انحلال شرکت تک‌شریک، زمانی که شریک واحد، شخص حقوقی باشد، وی دارایی مختص به خود را داشته و توان پرداخت دیون شرکت تابعه‌ی خود را دارد، اما چنانچه اموال شرکت به شخص حقیقی انتقال یابد و او پاسخ‌گوی دیون شرکت نباشد، باعث ضرر دیان می‌شود. با وجود این مباحث، به این نتیجه می‌رسیم که در حالتی که شریک واحد، شخص حقوقی باشد، جریان تصفیه‌ی اموال را به مفهوم واقعی خود نخواهیم داشت و چنانچه اشخاصی، طلبکار شرکت تک‌شریک تابعه‌ی وی بوده‌اند باید دیون خود را از شخص حقوقی مطالبه نمایند.

1- Pietrancosta. A, Gerschel. Ch, La « dissolution- confusion » en passe de supplanter la fusion, Paris, 2002, p.32.

نتیجه

عنصر اساسی شرکت تک‌شریک که در همه‌ی تعاریف آن نقشی اساسی دارد، شریک واحد است و موضوعات مرتبط، حول محور این شخص تنظیم می‌گردد و اساساً تنها تفاوت اصلی این شرکت با انواع شرکت‌های چندشریکی، وجود شریک واحد است. در هیچ کدام از لوایح داخلی و حقوق تطبیقی، نامی از شرکت تک‌شریک نیامده است و تنها، از تشکیل شرکت‌های خاصی در موارد منصوص توسط یک شخص، نام برده شده است؛ در واقع، اصطلاح شرکت تک‌شریک، از ابداعات حقوق دانان است. در تعریف شرکت تک‌شریک می‌توان گفت: شرکت تک‌شریک، تأسیسی حقوقی است که با اراده‌ی یک‌جانبه‌ی یک شخص ایجاد می‌گردد و دارای اموال و دارایی‌های اختصاصی، ساختار خاص و ویژه و نظام حقوقی تقریباً مشابهی با شرکت‌های چندشریکی است. در حقوق فعلی ایران، امکان عملی تشکیل ابتدایی شرکت تک‌شریک وجود ندارد؛ چراکه مؤسسان باید حداقل دو شخص را برای تشکیل عقد وفق ماده‌ی ۱۸۳ قانون مدنی انتخاب و حداقل‌های قانون تجارت برای تشکیل شرکت‌های موجود در قانون مذکور را رعایت کنند. در کشورهای انگلستان و فرانسه، تشکیل شرکت تک‌شریک را در موارد منصوص و قانونی و البته محدود، اجازه داده‌اند. حقوق انگلستان، تشکیل شرکت با مسئولیت محدود تک‌شریک را اجازه داده است و در حقوق فرانسه، به لحاظ نیاز قانونی، شرکت تک‌شریک با مسئولیت محدود و شرکت ساده شده‌ی سهامی، مجاز به تشکیل در قالب تک‌شریکی هستند. اما لایحه‌ی قانون تجارت ۱۳۹۱، تشکیل شرکت با مسئولیت محدود تک‌شریک را در ماده‌ی ۴۷۹ پیش‌بینی نموده است، لکن در لایحه‌ی مذکور، تنها به تشکیل چنین شرکتی با یک شخص اشاره نموده و هیچ قواعد ویژه‌ای را برای آن لازم ندانسته‌اند، که واضح است در عمل با مشکلات زیادی مواجه خواهد شد. این نقصان را می‌باید با تدوین آیین‌نامه‌های جامع و یا قوانین تکمیلی برطرف ساخت تا زمینه‌ی تکامل شرکت تک‌شریک را فراهم سازد و نهایتاً منجر به پیشرفت اقتصادی از این طریق شود. از طرف دیگر، چنانچه در ایران شرکتی بنا به دلایل قهری یا قراردادی، به شرکت تک‌شریک تبدیل گردد، در شرایط فعلی دو نظریه‌ی عمده در مقابل یکدیگر قرار می‌گیرد که النهایه به این نتیجه می‌رسیم که با لحاظ بند ۳ ماده‌ی ۲۰۱ لایحه‌ی اصلاحی قانون تجارت، باید ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ حدوث این مشکل قانونی، نسبت به رفع این مشکل اقدام

نماید، در غیر این صورت هر ذی‌نفعی می‌تواند انحلال شرکت را از دادگاه بخواهد و امکان ادامه‌ی چنین فعالیتی وجود ندارد؛ هرچند که منافع بنگاه اقتصادی ایجاب می‌کند که چنین شرکتی بتواند به فعالیت خود ادامه دهد.

از طرف دیگر، شریک واحد در اداره‌ی شرکت تک‌شریک، فعال ما یشاء نیست. فعالیت‌های وی باید به گونه‌ای باشد که منافع اشخاص ثالث معامله‌کننده با شرکت رعایت گردد. از جمله الزاماتی که برای وی در نظر گرفته شده است، ثبت تصمیمات و انتشار آنها است. همچنین او می‌تواند شخصی را از داخل یا خارج از شرکت به سمت مدیر شرکت انتخاب نماید. رکن مدیریت شرکت تک‌شریک، از اهمیت خاصی برخوردار است و اساساً شریک واحد برای آنکه تسلط کامل بر رکن مدیریت شرکت داشته باشد به جای استفاده از سهام مدیریتی، اقدام به تشکیل شرکت تک‌شریک می‌کند؛ در واقع، شریک واحد، وجود شریک دیگر را بر نمی‌تابد.

موضوع دیگر، انحلال شرکت تک‌شریک است که به اراده‌ی شریک واحد صورت می‌گیرد؛ یعنی همان اراده‌ای که آن را به وجود آورده است، آن را از بین می‌برد و این مفهوم، چیزی جز ایقاع بودن این تأسیس حقوقی را به ذهن متبادر نمی‌سازد. چنانچه شریک واحد، شخص حقوقی باشد، در صورت انحلال شرکت تک‌شریک، اموال و دارایی شرکت، وارد دارایی شخص حقوقی می‌شود و چنانچه شخص حقیقی باشد، شرکت تک‌شریک وارد جریان تصفیه‌ی اموال می‌گردد.

از منظر اقتصادی که به موضوع بنگریم، شرکت تک‌شریک، توسط شخصی تشکیل می‌گردد که به لحاظ امکانات مالی بالقوه، در سطح مناسبی قرار دارد که این باعث ورود سرمایه‌های کلان به چرخه‌ی اقتصادی کشور می‌گردد و از تشکیل شرکت‌های صوری که در پیشبرد اقتصاد جامعه هیچ تأثیری ندارند جلوگیری می‌کند.

مهم‌ترین فایده‌ای که شرکت تک‌شریک برای شریک واحد خود به ارمغان می‌آورد تفکیک میان دارایی شخصی و شرکت شریک است که نهایتاً باعث اصل تحدید مسؤلیت شریک واحد می‌شود.

آنچه در این مقاله بدان پرداخته شده است، مباحث شکلی تشکیل شرکت تک‌شریک است که در نوع خود تلاشی است در راستای شناساندن این مفهوم نوین، تا چنانچه لایحه‌نویسان و قانون‌گذار، درصدد ارائه‌ی آیین‌نامه‌ای در این خصوص باشند، بتوانند از آن استفاده نمایند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ۱- آدم اسمیت؛ ثروت ملل، ترجمه سیروس ابراهیمزاده، انتشارات پیام، ۱۳۷۵.
- ۲- اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، جلد اول، چاپ نهم، تهران، سمت، ۱۳۸۷.
- ۳- سیداحمدی سجادی، سیدعلی؛ تحلیل شرکت از دیدگاه اقتصادی، مجله حقوق خصوصی دانشگاه تهران، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، شماره ۱۳.
- ۴- صقری، محمد؛ حقوق بازرگانی (شرکت‌ها)، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۰.
- ۵- کاتوزیان، ناصر؛ دوره مقدماتی حقوق مدنی (اعمال حقوقی، قرارداد-ایقاع)، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۹.

ب) منابع خارجی

- 6- Andeans. M, Wooldridge. F, *European Comparative Company Law*, Cambridge University Press, 2009.
- 7- Arkadiusz. R, *European private Company and the regulatory landscape in the EU*, European Business Law Review, n° 52, 2007.
- 8- Bini. M, Roth. A, *La création de sociétés filiales par une association*, Bull, joly sociétés, 1995.
- 9- Bouère. JP, SAS, GLN Joly, 1994.
- 10- Braun. S, *The European Private Company: A supernational Company Form for Small and Medium-sized Enterprises?*, German Law Journal, 2009.
- 11- Charesworth. M, *Company law*, London, 1996.
- 12- Charvériat. VA, Couret. A, *La SAS*, Lefebvre, 2001.
- 13- Le Canu. P, Couret. A, *SAS*, Dictionnaire Joly Sociétés, 2000.
- 14- Mercadal. J, *Mémento des sociétés commerciales*, Lefebvre, 2005.
- 15- Mestre. J, Blanchard. C, Velardocchio. D, *Sociétés Commerciales*, Lamy, Paris, 2005.

- 16- Paillussea. J, *L'alerte du commissaire aux comptes dans les entreprise*, JCPE, 2000.
- 17- Patrick. Serlooten, Marie-Hélène. Monsérié-Bon, Yannick. Liberi, *Les Sociétés Unipersonnelles*, Paris, Joly editions, 2008.
- 18- Pierre. JL, *Droit des Sociétés*, Paris, 2003.
- 19- Pietrancosta. A, Gerschel. Ch, *La « dissolution-confusion » en passe de supplanter la fusion*, Paris, 2002.
- 20- Rolland. B, *Dissolution des sociétés unipersonnelles et transmission universelle du patrimoine*, JCPE, 2000.
- 21- Rolland. B, *Dissolution des sociétés unipersonnelles: une intervention législative opportune*, JCPE, 2001.
- 22- The New Companies Act 2006.
- 23- Theimer. A, *Transmissions universelles de patrimoine : difficultés pratiques*, Droit des Sociétés, Paris, 2004.
- 24- Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC.
- 25- Cozian V, Viandier A, Deboissy F, *Droit des sociétés*, Litec, Paris, 1999; n° 295.

Comparative review of "company one man's" in Iran law, french law and United Kingdom law

Mohammad Saghri*
Saeid Jowhar**

Received: 25/7/2015 Accepted: 30/8/2015

Abstract:

Company one man's, is a term that has recently entered the legal literature, without it, the relevant laws, any name, since it is used only for some of the company's formation a few traditional items by a person with limited, the lift is the European Union, countries in the forefront of this kind of shit forklift company come to regard, first, to agree and opposing opinions a lot about this new form of corporate activity that existed Eventually led to the creation of a coherent structure and base of a single company, pane was a partner. In line with international trade rules, antabgh in the article of the Bill, the Iran trade 479 dated 1391, forming a limited liability company, to lift a single partner has been forecast. But how to lift the company's existence the primary and up to what? The three pillars of the company's single-mode, in the special case, being a partner find what fitted properly? A single corporate liquidation and purify the stream of a partner is how?

Key words: unilateral legal act, A single company established dissolve pillars, partner.

*Assistant Professor of Judicial Sciences and Administrative Services University.

**M.A. in Company Law of Judicial Sciences and Administrative Services University.